

Utredning TEKNISKT NOMENKLATURARBETE I SVERIGE

I TNC-Aktuellt 1969:2-3 återgavs direktiven för den utredning om nomenklaturfrågornas behandling som professor Nils Göran Sjöstrand fått i uppdrag av Statens råd för vetenskaplig information och dokumentation (SINFDOK) att utföra.

Utredningsmannen har nu framlagt resultatet av sin utredning i en stencilerad sammanställning TEKNISKT NOMENKLATURARBETE I SVERIGE. Utredningen som omfattar 65 A4-sidor har den 15 juni 1969 överlämnats till SINFDOK. I följebrev säger professor Sjöstrand bl.a.:

"Vid fullgörandet av uppdraget har jag till alla delar följt dessa direktiv. Särskilt vill jag framhålla att utredningen har mötts av ett synnerligen stort intresse från olika håll, och att många representanter från företag, organisationer och institutioner själva tagit kontakt med mig för att framföra sina önskemål och synpunkter. Mot bakgrunden av detta stora intresse, som bottnar i ett starkt behov av ökade insatser på nomenklaturområdet, får jag överlämna utredningen med förhoppningen att de förbättringsförslag som framförs snarast skall leda till positiva resultat."

Utdrag ur utredningen återges i det följande. Utdraget omfattar avsnitten:

Sammanfattning

En terminologicentrals uppgifter

TNC:s roll i nomenklaturarbetet

Ekonomi och uppbyggnadstakt

14.8.1969

ES/mn

Sammanfattning

1. Tekniskt nomenklaturarbete kan för samhället medföra besparingar, vilka motiverar ett statligt stöd på flera miljoner kronor årligen. Dessutom bidrar nomenklaturarbetet allmänt till att förbättra kommunikationen och öka förståelse mellan olika grupper i samhället.
2. Ett synnerligen stort behov av nomenklaturarbete finns inom så gott som alla grenar av tekniken och inom angränsande områden.
3. Med de knappa resurser som har stått till förfogande har Tekniska Nomenklaturcentralen uträttat ett mycket gott arbete för att åstadkomma en förbättrad nomenklatur. Den kritik som riktats mot TNC har huvudsakligen sin rot i att TNC med sin begränsade verksamhet ej har kunnat uppfylla alla de önskemål som framförts. Det är uppenbart att TNC bör vara det centrala organet för tekniskt nomenklaturarbete.
4. Den allra viktigaste åtgärden för att åstadkomma en tillfredsställande lösning av de tekniska nomenklaturfrågornas behandling är att bygga upp TNC, så att denna organisation såväl kvalitativt som kvantitativt kan motsvara de anspråk som ställs på den. Många olika alternativ är tänkbara för dess framtida organisatoriska ställning, men i varje fall under en första uppbyggnadsperiod av två år bör inga kraftiga förändringar vidtas. TNC:s styrelse bör dock tillse att samarbetet med standardiseringsorganen förbättras samt närmare undersöka för- och nackdelar av ett eventuellt samgående med Nämnden för svensk språkvård. Under dessa två år sker den statliga medelstilldelningen lämpligen som nu genom SINFDOK.
5. Uppbyggnaden av TNC kan ske efter de riktlinjer som TNC:s styrelse dragit upp. För 1969/70 föreslås ett driftbidrag av 150 000 kr och för 1970/71 350 000 kr. Ett principbeslut om uppbyggnaden måste snarast fattas, så att en effektiv och långsiktig planering kan göras och anställningstrygghet kan garanteras för den personal som nyanställs.
6. I början av 1971 bör erfarenheterna från den första uppbyggnadsperioden sammanfattas och en reviderad plan göras upp för organisation och fortsatt utbyggnad med hänsyn tagen till de omständigheter som då föreligger.

Nomenklaturarbetets framtida organisation

En terminologicentrals uppgifter

Med utgångspunkt från TNC:s målsättning och från de synpunkter som framförts av organisationer och enskilda personer kan följande uppgifter anses åvila en modern och effektivt arbetande teknisk terminologicentral:

1. Terminologicentralen skall vara den samordnande instansen i Sverige för nomenklaturarbetet inom det tekniska området med angränsande fackområden. Den skall ha en överblick av allt nomenklaturarbete som utförs, så att en samordning kan ske. Först därigenom kan dubbelarbete undvikas och en enhetlighet i terminologin över fackgränserna uppnås.
2. Centralen skall medverka till att specialordlistor utarbetas inom olika fackområden. Den bör ta initiativ härtill, när så behövs, hjälpa till att organisera arbetet, bidra med anskaffning av grundmaterial, samt även i övrigt aktivt medverka vid utarbetandet av ordlistor på det sätt som beskrivits i början av avsnitt 2.7. Vid framställningen av ordlistor skall centralen på allt sätt söka rationalisera arbetet genom att använda datamaskiner och moderna metoder för sättning och tryckning. Detta kan ge möjlighet till kontinuerlig förnyelse av termförrådet och täta utskrifter av ordlistor för olika fack. Även utskrift av centralens totala termförråd bör göras regelbundet.
3. Centralen skall fungera som ett rådgivande och informerande organ, dit man kan vända sig och snabbt få svar på olika nomenklaturfrågor. Den skall ta emot förslag, bedöma dem snabbt när så är möjligt, och göra mera ingående utredningar när detta är nödvändigt. Viktigt är att resultaten av bedömningarna så snart som möjligt når en vid krets av termanvändare. Det datasystem som byggs upp för ordlisteframställning måste därför utformas så att det även kan utnyttjas vid rådgivning och information, och så att det ordmaterial och de rekommendationer som härvid kommer fram matas in i centralens ordregister. Regelbunden information skall också lämnas till intresserade i form av förteckningar över nyutkomna ordlistor och

ordböcker, såväl svenska som utländska, samt annan litteratur och andra hjälpmedel vid nomenklaturarbete.

4. Företag, organisationer och myndigheter, liksom också enskilda personer, skall kunna vända sig till centralen för att få publikationer granskade ur terminologisk synpunkt. För mera omfattande uppdrag bör givetvis ersättning utgå.

5. Centralen skall verka för att det svenska terminologiarbetet i så hög grad som möjligt samordnas med utländskt arbete. Härvid skall man både söka dra nytta av det utländska arbetet och i mån av möjlighet påverka det i önskad riktning.

6. Utbildning i terminologifrågor bör i olika former ombesörjas av centralen. Den interna utbildningen av personalen på själva centralen, av rådgivare och medlemmar i arbetsgrupper kan ordnas genom kurser och konferenser. Även för de många ingenjörer och andra i näringslivet som ägnar en stor del av sin tid åt exempelvis rapport-skrivning, materialbeskrivning och litteratursökning måste en lämplig undervisning läggas upp på liknande sätt. Viktigt är att lämpliga skrifter utarbetas, där problemen med ordbildning, inlänning av utländska ord etc. ingående behandlas på ett lättfattligt sätt. Även för skolutbildningen på gymnasie- och högskolenivå bör lämpligt informationsmaterial utarbetas, och särskilda kurser bör ordnas för lärare på olika stadier.

7. I samband med terminologiarbetet bör möjligheterna till forskning och utvecklingsarbete uppmärksammas. Ett ständigt utvecklingsarbete bör fortgå för att verksamheten skall kunna rationaliseras och effektiviseras. Datamaskinen är som nämnts ett hjälpmedel för detta. I övrigt bör man i den utsträckning som är möjlig bedriva forskning, särskilt sådan som kan utveckla språkets användbarhet i tekniska sammanhang. Samband kan etableras med grupper som arbetar inom närliggande områden, t ex tillämpad lingvistik och informations-teori. För övrigt bör utvecklingen i utlandet noga följas och de resultat som framkommer tillvaratas och tillämpas i det egna arbetet.

TNC:s roll i nomenklaturarbetet

En jämförelse mellan den i förra avsnittet givna målsättningen för en svensk teknisk terminological central och TNC:s nuvarande verksamhet (såsom den beskrivits i kapitel 2) ger vid handen att TNC till stora delar uppfyller målsättningen och till alla delar skulle kunna göra det, om dess resurser ökades tillräckligt mycket. Det är därför helt naturligt att en framtida uppbyggnad av en terminological central sker på grundval av det nuvarande TNC. Det material och den erfarenhet som samlats där är dessutom så värdefulla för fortsatt nomenklaturarbete att man ej får riskera att med alltför kraftiga ingripanden åstadkomma en allvarlig skada.

Som framkommit i denna utredning och även påpekats från andra håll är det en kraftig disproportion mellan de krav som ställs i fråga om terminologiarbete och de möjligheter TNC för närvarande har att uppfylla dessa krav. Detta måste för närvarande anses vara det största problemet med nomenklaturarbetet i Sverige. Den allra viktigaste åtgärden för att åstadkomma en tillfredsställande lösning av de tekniska nomenklaturfrågornas behandling är därför att bygga upp TNC, så att den såväl kvalitativt som kvantitativt kan motsvara de anspråk som ställs på den. Hur man än tänker sig detaljerna i fråga om TNC:s framtida organisation, finansiering och eventuella anknytning till det ena eller andra organet, så kan man inte komma ifrån att en kraftig ekonomisk satsning på TNC är en grundförutsättning för ett framgångsrikt arbete i fortsättning.

Ekonomi och uppbyggnadstakt

För TNC:s finansiering kan man tänka sig olika möjligheter, alltifrån ett fullständigt statsstöd till hel självfinansiering genom uppdragsverksamhet. Någon sorts medelväg mellan dessa båda ytterligheter torde dock vara det mest lämpliga.

En allmän princip för statliga eller statsunderstödda institutioner synes numera vara att uppdrag utifrån betalas med full kostnadstäckning. En helt statlig finansiering av TNC kan därför ej påräknas utan TNC bör liksom tidigare ta betalt för alla större uppdrag och ta emot medlemsavgifter från medlemmarna som ersättning för den service man ger dem.

Å andra sidan är det högst motiverat att staten kraftigt bidrar till TNC:s verksamhet. Språket är ju ett samhällets kommunikationsmedel, och det bör därför rent principiellt vara en statlig angelägenhet att ta ansvaret för dess vård. Ser man på detaljerna i TNC:s verksamhet är det vidare inte möjligt eller önskvärt att TNC tar betalt för alla tjänster man gör det allmänna i fråga om rådgivning, granskning och i andra sammanhang. Ej heller verkar det rimligt att enstaka uppdragsgivare skall betala för TNC:s allmänna uppgifter som centralorgan för teknisk terminologi. Häri ingår samordning av arbetet på det nationella och internationella planet, litteraturanskaffning, kontinuerlig övervakning av det tekniska fackspråket, upplysnings- och utbildningsverksamhet, rationaliserings- och utvecklingsarbete samt forskning. Kostnaderna för dessa bör bestridas av staten.

.....

Som ytterligare motivering för ett statligt stöd hänvisas till vad som sagts i avsnitt 5.3 under punkt 1. Endast med ett rejält statligt bidrag för sin allmänna verksamhet kan TNC uppfylla kravet på att stå obunden av starka yttre ekonomiska intressen.

För utbyggnaden av TNC har dess styrelse gjort upp en plan, vilken redovisats i en bilaga till en skrivelse av den 31 mars 1969 ställd till Konungen. Vid beräkningen av medelsbehovet har följande antaganden gjorts:

- a) Den tekniska nomenklaturens omfattning är nu 100 000 ord.
- b) Tillväxten sker med 1,5 % per år.

- c) Vid full utbyggnad drar löpande rådgivning, allmänna regler och anvisningar, snabb behandling av tekniska nyheter m m en kostnad av 0,5 Mkr per år.
- d) Ordlisteframställningen kostar för TNC:s vidkommande 250 kr per ord. Här har t ex ej inräknats kostnaden för medverkan av kommittéledamöter, vilken förmodligen är av samma storleksordning.
- e) Revidering och översyn av ord i äldre publikationer kostar 10 kr per befintligt ord och år.
- f) För ordlisteframställningen och översyn av ord behövs 2,5 Mkr per år. Detta medger att hälften av nomenklaturbehovet blir täckt inom 8 år och att hela behovet täcks inom 20 år.
- g) Nettoinkomsten av publikationer är vid full utbyggnad 0,5 Mkr per år.
- h) Genom bidrag från TNC:s avnämare erhålles 30 % av de kostnader för TNC som inte täcks av inkomster från publikationer eller avser allmän rådgivning m m. Bidraget blir med detta antagande 0,6 Mkr per år.

Härav följer att den kostnad som vid full utbyggnad bör täckas med statsanslag är $0,5 + 2,5 - 0,5 - 0,6 = 1,9$ Mkr per år.

Givetvis är de antaganden som gjorts behäftade med stora osäkerheter, men några större överskattningar av nomenklaturbehovet eller av kostnaderna synes ej ha gjorts. Den under första punkten angivna omfattningen på 100 000 ord verkar snarare tilltagen i underkant. Detta framgår bl a av att TNC:s sex senaste ordlistor (nr 38-43) omfattar ca 8 000 termer, och de kan knappast anses täcka en tolftedel av de områden som hör till TNC:s verksamhetsområde. (Jämför t ex med bilaga 5, avsnitt 4, där enbart teleområdet beräknas omfatta 15 000 termer.) Även tillväxttakten är mycket försiktigt uppskattad. Ett antagande som ibland görs är att mänsklighetens totala kunskapsmängd fördubblas på 20 år, vilket motsvarar en ökning med 3,5 % per år. Det är troligt att termförrådet växer ungefär lika fort. Slutresultatet, att ett par miljoner kronor behövs i årliga statsbidrag för en fullödig verksamhet inom teknisk terminologi, verkar sålunda väl underbyggt. Att ett sådant statsstöd ej är orimligt stort ur

samhällets synpunkt framgår vid jämförelse med de många miljarder kronor som i Sverige årligen satsas på teknisk verksamhet av olika slag, på utbildning, forskning och utvecklingsarbete. Som framhållits i avsnitt 1.2 kan ett nomenklaturarbete av den ovan angivna omfattningen direkt väntas ge mångdubbla besparingar. Man gör också vinster som ej kan värderas i pengar i och med att exempelvis förståelsen mellan olika grupper i samhället ökas.

Med hänsyn till det redovisade stora behovet av nomenklaturarbete är det önskvärt med en snabb uppbyggnad av TNC. Den måste dock ske successivt, bl a med hänsyn till möjligheten att få lämplig personal och utbilda den för sina uppgifter. Det första steget i utbyggnaden bör vara att anställa en allmänorienterad och språkintresserad tekniker, helst civilingenjör. Hans arbete skall framför allt inriktas på den modernisering av verksamheten som pågår samt på en avlastning av chefen från en stor mängd administrativa rutingöromål, som nu hindrar denne att ägna sig åt mera väsentliga saker. Dessutom bör så snart som möjligt en hjälpkraft anställas, som kan biträda vid kontorsgöromålen, exciperingen o dyl. Det är vidare nödvändigt att en upprustning sker i fråga om referenslitteraturen och andra hjälpmedel i arbetet samt att ökade möjligheter ges till nationella och internationella kontakter. Enbart de två personernas löner med åtföljande sociala kostnader torde kräva en anslagsökning av 100 000 kr. Ett statligt driftbidrag på minst 150 000 kr är därför nödvändigt för 1969/70, om en utbyggnad skall kunna påbörjas. Därtill skall TNC ha möjlighet att som tidigare erhålla anslag för särskilda ändamål, närmast för utvecklingen av den datamaskinella ordhanteringen. Det är viktigt att driftbidraget inte binds av några detaljerade föreskrifter i fråga om användningen. Om t ex ingen lämplig person omedelbart kan anställas, bör givetvis lönebesparingen kunna användas för annat ändamål.

.....